



ביאורים

המציאות שלנו מורכבת ממעגלים, לכל פרט בפני עצמו יש חשיבות והוא גם חלק ממעגל גדול יותר. באנושות למשל, האדם מורכב מאברים שבנויים מתאים רבים, מספר אנשים מרכיבים אומה, והאנושות בנויה מאומות שונות. לכל חלק במערכת הגדולה הזו יש תפקיד, וככל שהמעגל מצומצם כך השינויים שבו מורגשים יותר. אדם שיש לו כאב יחוש בו, גם אם הכאב הוא באצבע קטנה בלבד. לעומת זאת אם יהיה הישג כלכלי לאחד האזרחים, ההישג יהיה בדרך כלל לטובת כלל אזרחי המדינה, אך הם לא יחושו בכך. מי שכן ירגיש זאת אלו הם כלכלנים המומחים בתחום.

כמו בעולם הגשמי כך בנוי גם הרובד הפנימי של המציאות, הנשמה של המציאות. יש בה מעגלים רבים שלכל פרט בהם יש חשיבות והוא חלק מדבר גדול. בזמן שיש חיסרון אפילו באדם אחד יש לכך השפעה על כל העולם, על האומה, ובמיוחד - על האדם עצמו. כשאדם חוטא הוא גורם לנתק רוחני מסוים הגורם לו צער, והדבר מקרין גם על סביבתו באופן רוחני. ההשפעה לא תמיד מורגשת, אבל מי שיש בו עדינות הנפש יחוש שחלה ירידה רוחנית.

לצדיקים הגדולים שבכל דור יש יכולת להבין את התהליכים הרוחניים שבדור ואת הכישרון להרגיש בהם. בשל העושר הרוחני שלהם ותחושת החיבור החזק שלהם לבריאה הם מרגישים כל כישלון רוחני וכל סטייה מהשלמות האלוהית שבעולם. הם גם אלה שיודעים כיצד לסלול את דרך התשובה המתאימה בכל דור, הם אינם מסתפקים בכך שהם יהיו שלמים ומתוקנים אלא דואגים לתשובת הכלל מתוך תחושת חיבור חזקה.

כל זמן שהעולם חסר ולא הגיע לשלמותו - אף הקב"ה אינו יכול לגלות את שכינתו בעולם במלואה, לא בחיי הקודש והרוח וגם לא בחיי החול. זהו צער השכינה שהצדיקים יכולים לחוש בו ופועלים לתיקונו. לכן כל הרוצה לשוב בתשובה ילך בדרכים שצדיקי הדור סוללים לפניו, כי הם המבינים מהו צער השכינה ומהם הצרכים הרוחניים של הדור.

הרחבות

על מה השכינה מצטערת?

צער השכינה. בגמרא מובא שרב שמואל בר יצחק אומר שהקב"ה בוכה, "מפני גאוותן של ישראל שניטלה מהם ונתנה לנכרים". ורבי שמואל בר נחמני אמר: "מפני גאוותה של מלכות שמים" [חגיגה ה:]. ניתן לבאר ששני גורמים אלו - מיעוט כבודם של ישראל שתפקידם "לתקן עולם במלכות שדי", ומיעוט כבוד ה' בעולם, גורמים לכך שהעולם לא מתעלה אל השלמות האלוהית ועל כן יש צער לשכינה.

זכותו של המזכה אחרים בתשובה

ובתוכיות לבבכם רודפים הם לזכות לחיבאיא כמאן דרדיף פתר חייא. מאמר זה לקוח מהזוהר. הזוהר כותב שיש שבעים עולמות עליונים שגנוזים רק לאלו שמחזירים בתשובה, "ואם היו יודעים בני אדם כמה תועלת וזכות זוכים כשמזכים את הרשעים, הוּ (היו הצדיקים) אזלי אבתייהו (הולכים אחריהם) ורדיפי לון כמאן דרדיף בתר חיינ (והיו רודפים אחריהם לזכות אותם כמי שרודף אחר החיים)" [זוהר פרשת תרומה דף קכט עמוד א על פי פירוש מתוך מדבש].

קטע זה מהזוהר מתאר את השכר הגדול שיש למי שמחזיר אחרים בתשובה, אולם בפסקתנו הרב קוק מבאר שהצדיקים רוצים להחזיר את הרשעים בתשובה כדי לרומם את העולם לדבקות בקב"ה. ואכן במקום אחר מדגיש הזוהר את הוספת כבוד השכינה על ידי החזרה בתשובה. וכותב הזוהר, שעל הצדיק לרדוף אחרי הרשע ולהחזירו בתשובה ואף להשקיע מספּו לשם כך, כדי שתעבור מהרשע וזהמת החטא... וזהו שבו (שמחזיר אחרים בתשובה) שיתעלה בו הקב"ה יותר משבח אחר (מצווה אחרת) משום שהוא גרם להכניע הסיטרא אחרא ולהעלות את כבוד ה' [שם דף קכח עמוד ב על פי פירוש מתוך מדבש].

שאלות לדין

- א. האם ה'צער הגדול' שהצדיק חש בעקבות חוסר הדבקות האלוהית הוא אידיאלי?
- ב. לדברי הרב קוק כאן, מהו מקור המוסר? מהיכן הוא נובע?

ה. הצער הגדול, שִׁמְרָגִישׁ כָּל צְדִיק בְּעֲצָמוֹ על מעוּט הַדְּבָקוֹת הָאֱלֹהִית, שֶׁהוּא חֵשׁ בְּעֲצָמוֹ, צער הצדיק שִׁאִינוֹ שׁוֹבֵר אֶת צְמָאוֹנוֹ הַגָּדוֹל, וּמִצְעָר זֶה כָּל אֲבָרָיו מִשְׁתַּבְּרִים תְּמִיד מִרֵב כְּלִיּוֹן נֶפֶשׁ, וְאִין לוֹ מְנוּחָה בְּכָל עֵנֶג וְנַחַת שִׁבְעוּלָם, - זֶהוּ מִמֶּשׁ צְעַר הַשְּׂכִינָה, שֶׁתִּכֶן הַחַיִּים שֶׁל כָּל הָעוֹלָמִים בְּלֶם הוּמָה° אֶל הַשְּׁלֵמוֹת הָאֱלֹהִית הָעֲלִיּוֹנָה, שֶׁתִּתְגַּלֶּה בָהֶם. וְהַתְּגַלּוּת הַזֹּאת, בְּהִרְחֵבְתָּהּ וְתַעֲנוּגָיָהּ°, מִתְּנֶה הִיא שְׂצָרִיכָה לְשִׁכְלוֹל הַרְצוֹן° הַחֲפָשִׁי שֶׁל בְּנֵי אָדָם, וְכָל הַכְּשָׁרוֹן וְהַמְעֻשָׂה הַטוֹב וְהַהֲדוּר הַתְּלִוִי בוֹ. על כֵּן מִשְׁתוֹקְקִים הֵם הַצְּדִיקִים לְתִשׁוּבַת הַכָּלָל תְּדִיר, וּבִתְכוּיֹת לִבְבָם רוֹדְפִים הֵם לְזִכּוֹת לְחִיבָאִי כְּמֵאן דְּרַדִּיף בְּתֵר חֲיָא°, כִּי בְּאֵמֶת הוּא חֲיָינוּ וְחַיֵּי כָּל הָעוֹלָמִים.

ו. כְּשֶׁהַצְּדִיקִים עוֹשִׂים תְּשׁוּבָה, מְאִירִים° הֵם אֹרֶךְ הַקְּדוּשָׁה בְּכָל דְּרָכֵי הָעֲרָפֵלִים וְהַפְּגָמִים שֶׁהֵם מוֹצֵאִים בְּנֶפֶשָׁם, וְהַעֲצוֹת שֶׁהֵם מְחַדְּשִׁים לְעֲצָמָם, לְעֹלוֹת מִתּוֹךְ הַנְּפִלָה וְהִיאֹשׁ שֶׁבְּלִבְבָם לְתוֹךְ הָאֹרֶךְ הַבְּהִיר שֶׁל הַקְּדוּשָׁה וְהִישָׁר הָעֲלִיּוֹן, הֵן עֲצָמוֹן נַעֲשׂוֹת אֹרוֹת גְּדוֹלִים לְהֵאִיר לְעוֹלָם°. וְכָל הַמְּרָגִישׁ בְּעֲצָמוֹ עֵמֶק נַחֵם הַתְּשׁוּבָה וְהַתְּמַרְמָרוֹת הַמְּחַשְׁבָּה לְתַקּוֹן פְּגָמָיו, בֵּין אוֹתָם שֶׁתִּקְוֶנָם כְּבָר עוֹלָה בְּיָדוֹ, בֵּין אוֹתָם שֶׁתִּקְוֶנָם אִינוֹ עוֹלָה עֲדִין בְּיָדוֹ וְהוּא מִצְפָּה עֲלֵיהֶם לְרַחֲמִים - יְכַלֵּל אֶת עֲצָמוֹ בְּזָה בְּכָלֵל הַצְּדִיקִים°, שֶׁמִּמְחַשְׁבוֹת הַתְּשׁוּבָה שֶׁלָּהֶם הָעוֹלָם כְּלוֹ מִתְּחַדֵּשׁ בְּאֹרֶךְ חֵדֵשׁ.

ז. הָעוֹלָם כְּלוֹ מְלֵא הוּא הַרְמוֹנִיָּה. הַהֲתַאֲמָה הַמְּאֻחֶדֶת°, מְפַלְשֶׁת בְּכָל חֲדָרֵי הַמְּצִיאוֹת וְחֻגְיָה°. הַמוֹסֵר הַפְּנִימִי וְהַתְּעִיבוֹתָיו הַחֻזְקוֹת הֵנָּם נִמְשָׁכִים וְנִבְאִים מֵהַד קוֹלָם הַמְּאֻחֵד שֶׁל כָּל חֻלְקֵי הַהֲוִיָּה°, שֶׁכָּלֵם חוֹדְרִים זֶה בָּזֶה°, וְהַנְּפֶשׁ כְּלָה הִיא מְלֵאָה בְּכָלֵם וּמְאֻחֶדֶת בְּכָלֵם. כָּל קְצִיצָה° מוֹסְרִית, בְּרַעֲיוֹן וּבְמַעֲשָׂה, בְּתִכּוּנָה וּבְמִזְג, גּוֹרְמֹת חֲתִיכוֹת רְבוּת° שֶׁמְבִיאֹת יְסוּרִים רְבִים פְּנִימִים לְכָל מַעֲרָכֵי הַנְּשָׁמָה, שֶׁיִּסְוֶדֵם שֶׁל יְסוּרֵי רוּחַ אֱלֹהִים הוּא כֹחַ הַמְּרַעֵד° שֶׁל סְלוֹק אֹרֶךְ הַחַיִּים שֶׁל הַסְּדוּר הַכְּלָלִי שֶׁל הַהֲוִיָּה כְּלָה מִצְנֻנְרֵי הַחַיִּים שֶׁל הַנְּשָׁמָה הַחוּטָאֵת°. וְכָל מֵה שֶׁהַנְּשָׁמָה יוֹתֵר טְהוֹרָה, הִיא מְרָגֶשֶׁת יוֹתֵר אֶת הַרְעֵדֶת מְכֻאֻבָּיָה, עַד שֶׁתִּשְׁקִיט אֶת כְּאָבָה בְּאָרֶם שֶׁל חַיֵּי הַתְּשׁוּבָה, הַנוֹבַעֵת מִמְּקוֹר הָעֲלִיּוֹן, שֶׁהִיא מְאֻחָה אֶת כָּל הַקְּרָעִים בְּכָלֵם, וּמְזַלְתֵת טַל חַיִּים הַהוֹלְכִים לְמִישָׁרִים מִכָּל שְׂדֵרוֹת הַהֲוִיָּה, אֶחָד בְּאֶחָד יִגְשׁוּ°, עַד חֻלְקֵי הַנְּשָׁמָה הַשְּׁבָה לְתַחֲיָתָהּ הָעֲלִיּוֹנָה בְּרַחֲמִים רְבִים וּבְחֻדוֹת עוֹלָמִים.

תשובת הצדיקים

התשובה משיבה את הרמוניות העולם





ביאורים

יש קשר מובהק בין שפת הגוף של האדם לבין אישיותו, הלך מחשבתו והבעת כוונתו. כך גם שימוש באוצר מילים מסוים יכול להעיד על אופי האדם, וכן מעשים נוספים יכולים להעיד על אישיותו גם בלי היכרות מוקדמת. כשם שהגוף מפגיש אותנו עם נפש האדם, כך הוא מהווה גם צוהר אל הנשמה, ויכול ללמד עליה דברים רבים. הקשר הזה אינו תסמין בלבד, אלא יש להם השפעה הדדית אחד על השני, ולכן אם אדם חוטא חלילה, הוא פוגע בנשמה על ידי מעשה גשמי. ולהיפך, אם הוא עושה מעשה טוב הוא מבריא את הנשמה. צדיקים אמיתיים יכולים ללמוד על פי תשדורות הגוף היכן נעשתה פגימה בנשמה, ממש כפי שפסיכולוג מבחין משפת הגוף של האדם הנמצא מולו אם הוא נינוח או מתוח.

לאחר שאנו מבינים שקיים קשר בין הגוף לנשמה ויש ביניהם השפעה הדדית, מסביר הרב קוק שאחד הגורמים המקשרים ביניהם הוא הרצון. הרצון הוא ביטוי חזק מאוד של עצמיות האדם, והוא הדלק המניע את האדם לטוב או חלילה לרע. העבירות יכולות לדכא את רצון האדם להשתנות לטובה, ואם אין רצון גם לא יהיה שינוי. לכן על האדם לעשות פעולות שיעוררו את הרצון הטוב בקרבו, ולהתרחק מדברים שמדכאים את הרצון הטוב.

אחד ההפכים של הרצון הטוב הוא הייאוש והאדישות. ככלל הייאוש הוא רע, כי הוא גורם לאדם לאבד את התקווה להשתנות ומבטא חוסר רצון ברור. אולם הרב קוק אומר שגם בייאוש יש נקודה טובה שממנה אפשר להתרומם מעלה ולעורר את הרצון. הייאוש הוא בעצם הכרה של האדם במוגבלותו, הוא איננו כל יכול ויש משהו חזק ממנו, עד כדי 'הרמת ידיים' וייאוש. את ההבנה הזו עליו לנתב כלפי מעלה, שריבונו של עולם הוא מלכו של עולם, ובעזרתו גם יצליח לשוב בתשובה שלמה, ובכך הייאוש ייהפך לרצון עז להתעלות.

ואם דווקא בתחילת תהליך התשובה האדם מתחיל לחשוש ולדאוג בגלל העבירות שהעכירו כל כך את נשמתו הטהורה, יזכור שהתחושות הקשות הללו הן סימן לטובה. כל זמן שהיה שרוי בתוך 'הבוץ' - הוא לא חש בכלל, אלא רק כאשר יצא ממנו הוא התחיל לחוש עד כמה דבק בו הלכלוך והריח הרע, וכעת הוא מתחיל תהליך יריפו והתנקות.

הרחבות

הרושם שראה האר"י הקדוש על החוטא

יפר הַרְשָׁם לְאִשֶּׁר יִבְיטוּ בְּעֵינָיו בְּהִירוֹת. דרכם של בני אדם בעולם הזה, להתרשם מדברים כפי שראות עיניהם, כך שבאופן טבעי לעתים רבות, היחס לדברים שרואה האדם בעיניו, משמעותי הרבה יותר מהיחס לדברים ששמע עליהם או יודע אותם.

כך גם ביחס לחטא, האדם החוטא, בדרך כלל אינו מותיר מחטאו רושם הנראה לעין, דבר שגורם לאדם להתרשם פחות מחטאיו, ולשכוח חטאים השייכים לעברו. הרב קוק מחדש כאן שגם אם הדבר אינו נראה לעין, החטא מותיר רושם כביר על האדם, ומשפיע על כל מהלך חייו.

דוגמה לרושם זה מצינו בדברי רבי נפתלי בכרך, בספרו עמק המלך: "ומורינו ורבינו אור שבעת הימים האר"י זלה"ה, היה מכיר כל העוונות הנרשמים לכל אדם במצחו... שכל כך נפל פחדו על הרשעים והחוטאים והפושעים, כשמעם את שמעו הגדול, שהוא מגיד לאדם מה שעשה מזמן ג' שנים, ומה שעשה בחדרי חדרים, ומה שמחשב בתוך קירות לבבו... ומה שחטא בגלגול שעבר ועל איזה עון בא לעולם לתקן, והיו הבני אדם בורחים מלפניו שלא יסתכל בפרצופיהם 'כאשר יברח האדם מן האר"י". והרבה מהם באו ונכנסו ונשתטחו לפניו ושאלו ממנו שיסתכל במצחם ויאמר להם מה שעוותו ויתקן להם תיקון ותשובה, והיה מגיד להם עבירותיהם עד שהזכיר להם שם המקום שנעשית לשם העבירה, ואנשים אשר היו בחבורתו, וכהנה פרטים רבים, עד שהודו לו על הכל. ונתן להם כוונות ויחודים משונים זה מזה לכל אחד כפי פגמו, וכפי נשמתו, ותקן להם עד שלא נשאר בהם רשומות של העוונות הראשונים כלל, ועל זה נאמר, 'וסר עונך וחסאתך תכפר' [ישעיהו ו ז]" [שער טז פרק מד].

שאלות לדיון

- א. לאור דברי הרב קוק, יש אמת בגרפולוגיה?
- ב. מדוע דווקא הגזל במיוחד, מעכב את עליו הרצון?

יג. כָּל חַטָּא מְטִיל חֲרָדָה מִיְחַדְתָּהּ עַל הַנֶּפֶשׁ, שְׂאִינָה מִסְתַּלְקֶת כִּי אִם עַל יְדֵי הַתְּשׁוּבָה, וְלִפֵּי עֲמֻקָּה שֶׁל הַתְּשׁוּבָה - הַחֲרָדָה עֲצָמָה מִתְּהַפְּכֶת לְבִטְחוֹן וְאִמְזֵן לְבָב. וְהַרְשָׁם שֶׁל הַחֲרָדָה, הַבָּא מִצַּד הַחַטָּא, אֶפְשָׁר לְהִפְיֵרוֹ, בֵּין בְּשִׁרְטוּטֵי הַפְּנִים, בֵּין בְּתוֹנְעוֹת, בֵּין בְּקוֹל, בֵּין בְּהִנְהָגָה, בֵּין בְּכַתֵּב הַיָּד, בֵּין בְּסִגְנוֹן הַלְשׁוֹן, בְּדַבּוּר, וּבִיּוֹתֵר בְּפִתְיָבָה, בְּהִרְצָאת הַרְעִינּוֹת וְסִדּוּרֵם. בְּמִקּוֹם שֶׁהַחַטָּא סוֹתֵם אֶת הָאוֹרָה, שָׁם הַפְּגִימָה נִפְרָת, וְלִפֵּי מְדַרְגַּת הַחַטָּא וְלִפֵּי יְחוּסוֹ אֶל הַנּוֹשָׂא, כִּכְהָ יִפְר הַרְשָׁם לְאִשֶּׁר יִבְיטוּ בְּעֵינָיו בְּהִירוֹת*.

יד. אִין לְשַׁעַר אֶת הַצֶּעַר שֶׁל חֲסָרוֹן הַרְצוֹן לְטוֹבָה וְלִקְדוּשָׁה, וְאִין הַחֲכָמָה עוֹלָה אֶלָּא כִּפֵּי בְרַפְת הַרְצוֹן שְׂפָה, וְהַעוֹנוֹת הֵם מְעַפְכִּים בְּעַד הַרְצוֹן שֶׁלֹּא יִתְעַלָּה, וְצָרִיךְ לְשׁוּב בְּתְשׁוּבָה כְּדִי לְבַרֵּר אֶת הַרְצוֹן, כְּדִי שֶׁתִּתְעַלָּה הַחֲכָמָה כְּרָאוּי. בִּיחֻד צָרִיךְ לְשׁוּב מִעֲבֵרוֹת שֶׁבֵּין אֲדָם לְחֻבְרוֹ, וְרֹאשׁ לְכַל - מִהַגְזֵל, שֶׁהוּא מְעַפֵּב אֶת עֵלְוֵי הַרְצוֹן. וְצָרִיךְ לְהִתְחַזֵּק בְּזֶה מְאֹד, וְלִקְוֹת לְתְשׁוּעַת ד' לְזַפּוֹת בְּשִׁלְמוֹת לְחַדֵּל מִעֲשֶׂק יְדִינּוּ.

טו. הַיְאִוֵּשׁ שְׂבָא בְּתוֹךְ הַלֵּב, הוּא בְּעֲצָמוֹ מוֹרָה עַל מְרֻדוֹת פְּנִימִית עַד יְנִיָּה, הַנּוֹבְעַת מִתּוֹךְ יְאִוֵּשׁ הַלֵּב הַפְּרָה עֲלֵיוֹנָה שֶׁל מוֹסֵר וְשֶׁל קְדוּשָׁה; עַל כֵּן רָאוּי הוּא שֶׁהַיְאִוֵּשׁ בְּעֲצָמוֹ יִחַזֵּק לְבוֹ שֶׁל אֲדָם, שֶׁלֹּא יִפְחַד וְיִשׁוּב מִכָּל חַטָּא בְּתְשׁוּבָה מְלֵאָה שֶׁלּוֹה וְאִמְזֵן רוּחַ.

טז. כְּשֶׁעוֹלָה עַל לְבוֹ שֶׁל אֲדָם לְשׁוּב בְּתְשׁוּבָה שְׁלֵמָה, וְלִתְקַן אֶת כָּל מִעֲשָׂיו וְרַגְשׁוֹתָיו, אֶפְלוּ בְּמִחְשָׁבָה לְבַד, לֹא יִפֹּל לְבוֹ בְּקִרְבּוֹ מִמָּה שֶׁהוּא נִחְרָד מִפְּנֵי רַב הַעוֹנוֹת, שֶׁנִּעֲשָׂו אֶצְלוֹ יוֹתֵר מְרַגְשִׁים. כִּי כִּי הוּא טִבֵּעַ הַדְּבָר, שֶׁכָּל זְמַן שֶׁהָאֲדָם הוּא נִרְדָּף מִפְּנֵי זַעַף הַטִּבֵּעַ הַגָּס וְחֻשְׁפֶּת הַמְדוּת הַרְעוּת הַסּוֹבְבוֹת אוֹתוֹ, אֵינְנו מְרַגֵּשׁ כָּל כֵּה בְּחֻשָּׁאֵינוּ, וְלִפְעָמִים שְׂאִינּוּ מְרַגֵּשִׁים כְּלוּם, וְהָרִי הוּא צְדִיק בְּעֵינָיו; אֲבָל כִּינּוּ שִׁכְחוּ הַמוֹסְרֵי מִתְעוֹרֵר, מִיָּד נִגְלָה אוֹר הַנְּשָׁמָה, וְעַל יְדֵי הָאוֹר נִבְדָּקֶת הִיא נִפְשׁוֹ כִּי אֶצְלוֹ, וְרוֹאָה הוּא אֶת כָּל פְּתָמֵיהָ, וְלְבוֹ דוֹאֵג בְּקִרְבּוֹ בְּחֲרָדָה גְדוֹלָה עַל מַעוֹט שֶׁלְמוֹתוֹ וְעַמְק נִפְלִיתוֹ. אֲבָל דְּוָקָא אֲזִי, יְשִׁים אֶל לְבוֹ, שֶׁרָאִיָּה זֶה וְהַדְּאָגָה הַבָּאָה עִמָּה הִנֵּה הֵן הַסִּימָנִים הַיּוֹתֵר טוֹבִים הַמְבַשְּׂרִים לוֹ יְשׁוּעַת עוֹלָמִים בְּתַקְנוֹן הַנֶּפֶשׁ, וְיִתְחַזֵּק מְאֹד בְּזֶה בַּד' אֶלְהִיוּ.



מִיְחַדְתָּ - מסוימת. **הַחֲרָדָה עֲצָמָה מִתְּהַפְּכֶת לְבִטְחוֹן וְאִמְזֵן לְבָב** - תחושת הריחוק וחוסר הביטחון מחדדת לאדם את המשמעות ואת תחושת הביטחון שבקרבָה לקב"ה. **בְּשִׁרְטוּטֵי הַפְּנִים** - הבעת הפנים של האדם, 'חכמת הפרצוף'. **בְּכַתֵּב הַיָּד** - כעין גרפולוגיה. **וְלִפֵּי יְחוּסוֹ אֶל הַנּוֹשָׂא** - לפי היחס של החטא לעניין שבו האדם עוסק. **לְאִשֶּׁר יִבְיטוּ בְּעֵינָיו בְּהִירוֹת** - לאדם בעל מדרגה רוחנית שניחן ביכולת ראייה כזו. **הַרְצוֹן לְטוֹבָה וְלִקְדוּשָׁה** - הרצון לדברים טובים ולעניינים שבקדושה. **אִין הַחֲכָמָה עוֹלָה וְכוּ'** - הצלחת הלימוד תלויה ברצון ובקשר לדבר הנלמד. **לְבַרֵּר אֶת הַרְצוֹן** - לברור מתוך הרצון את הצדדים הרעים שבו ולהתנתק מהם. **מְרֻדוֹת** - מוסר, הכנעה [הערת הרב צבי יהודה קוק]. **שֶׁלֹּא יִפְחַד** - שלא יפחד ויתייאש מלעשות תשובה. **שֶׁנִּעֲשָׂו אֶצְלוֹ יוֹתֵר מְרַגְשִׁים** - שהרגיש בהם אחר שהתעורר לשוב בתשובה. **נִרְדָּף מִפְּנֵי זַעַף הַטִּבֵּעַ הַגָּס** - מוטרד ממרוצת החיים.

חֲרָדָה - תחושת הריחוק וחוסר הביטחון מחדדת לאדם את המשמעות ואת תחושת הביטחון שבקרבָה לקב"ה. **בְּשִׁרְטוּטֵי הַפְּנִים** - הבעת הפנים של האדם, 'חכמת הפרצוף'. **בְּכַתֵּב הַיָּד** - כעין גרפולוגיה. **וְלִפֵּי יְחוּסוֹ אֶל הַנּוֹשָׂא** - לפי היחס של החטא לעניין שבו האדם עוסק. **לְאִשֶּׁר יִבְיטוּ בְּעֵינָיו בְּהִירוֹת** - לאדם בעל מדרגה רוחנית שניחן ביכולת ראייה כזו. **הַרְצוֹן לְטוֹבָה וְלִקְדוּשָׁה** - הרצון לדברים טובים ולעניינים שבקדושה. **אִין הַחֲכָמָה עוֹלָה וְכוּ'** - הצלחת הלימוד תלויה ברצון ובקשר לדבר הנלמד. **לְבַרֵּר אֶת הַרְצוֹן** - לברור מתוך הרצון את הצדדים הרעים שבו ולהתנתק מהם. **מְרֻדוֹת** - מוסר, הכנעה [הערת הרב צבי יהודה קוק]. **שֶׁלֹּא יִפְחַד** - שלא יפחד ויתייאש מלעשות תשובה. **שֶׁנִּעֲשָׂו אֶצְלוֹ יוֹתֵר מְרַגְשִׁים** - שהרגיש בהם אחר שהתעורר לשוב בתשובה. **נִרְדָּף מִפְּנֵי זַעַף הַטִּבֵּעַ הַגָּס** - מוטרד ממרוצת החיים.

חֲרָדָה - תחושת הריחוק וחוסר הביטחון מחדדת לאדם את המשמעות ואת תחושת הביטחון שבקרבָה לקב"ה. **בְּשִׁרְטוּטֵי הַפְּנִים** - הבעת הפנים של האדם, 'חכמת הפרצוף'. **בְּכַתֵּב הַיָּד** - כעין גרפולוגיה. **וְלִפֵּי יְחוּסוֹ אֶל הַנּוֹשָׂא** - לפי היחס של החטא לעניין שבו האדם עוסק. **לְאִשֶּׁר יִבְיטוּ בְּעֵינָיו בְּהִירוֹת** - לאדם בעל מדרגה רוחנית שניחן ביכולת ראייה כזו. **הַרְצוֹן לְטוֹבָה וְלִקְדוּשָׁה** - הרצון לדברים טובים ולעניינים שבקדושה. **אִין הַחֲכָמָה עוֹלָה וְכוּ'** - הצלחת הלימוד תלויה ברצון ובקשר לדבר הנלמד. **לְבַרֵּר אֶת הַרְצוֹן** - לברור מתוך הרצון את הצדדים הרעים שבו ולהתנתק מהם. **מְרֻדוֹת** - מוסר, הכנעה [הערת הרב צבי יהודה קוק]. **שֶׁלֹּא יִפְחַד** - שלא יפחד ויתייאש מלעשות תשובה. **שֶׁנִּעֲשָׂו אֶצְלוֹ יוֹתֵר מְרַגְשִׁים** - שהרגיש בהם אחר שהתעורר לשוב בתשובה. **נִרְדָּף מִפְּנֵי זַעַף הַטִּבֵּעַ הַגָּס** - מוטרד ממרוצת החיים.

חֲרָדָה - תחושת הריחוק וחוסר הביטחון מחדדת לאדם את המשמעות ואת תחושת הביטחון שבקרבָה לקב"ה. **בְּשִׁרְטוּטֵי הַפְּנִים** - הבעת הפנים של האדם, 'חכמת הפרצוף'. **בְּכַתֵּב הַיָּד** - כעין גרפולוגיה. **וְלִפֵּי יְחוּסוֹ אֶל הַנּוֹשָׂא** - לפי היחס של החטא לעניין שבו האדם עוסק. **לְאִשֶּׁר יִבְיטוּ בְּעֵינָיו בְּהִירוֹת** - לאדם בעל מדרגה רוחנית שניחן ביכולת ראייה כזו. **הַרְצוֹן לְטוֹבָה וְלִקְדוּשָׁה** - הרצון לדברים טובים ולעניינים שבקדושה. **אִין הַחֲכָמָה עוֹלָה וְכוּ'** - הצלחת הלימוד תלויה ברצון ובקשר לדבר הנלמד. **לְבַרֵּר אֶת הַרְצוֹן** - לברור מתוך הרצון את הצדדים הרעים שבו ולהתנתק מהם. **מְרֻדוֹת** - מוסר, הכנעה [הערת הרב צבי יהודה קוק]. **שֶׁלֹּא יִפְחַד** - שלא יפחד ויתייאש מלעשות תשובה. **שֶׁנִּעֲשָׂו אֶצְלוֹ יוֹתֵר מְרַגְשִׁים** - שהרגיש בהם אחר שהתעורר לשוב בתשובה. **נִרְדָּף מִפְּנֵי זַעַף הַטִּבֵּעַ הַגָּס** - מוטרד ממרוצת החיים.

חֲרָדָה - תחושת הריחוק וחוסר הביטחון מחדדת לאדם את המשמעות ואת תחושת הביטחון שבקרבָה לקב"ה. **בְּשִׁרְטוּטֵי הַפְּנִים** - הבעת הפנים של האדם, 'חכמת הפרצוף'. **בְּכַתֵּב הַיָּד** - כעין גרפולוגיה. **וְלִפֵּי יְחוּסוֹ אֶל הַנּוֹשָׂא** - לפי היחס של החטא לעניין שבו האדם עוסק. **לְאִשֶּׁר יִבְיטוּ בְּעֵינָיו בְּהִירוֹת** - לאדם בעל מדרגה רוחנית שניחן ביכולת ראייה כזו. **הַרְצוֹן לְטוֹבָה וְלִקְדוּשָׁה** - הרצון לדברים טובים ולעניינים שבקדושה. **אִין הַחֲכָמָה עוֹלָה וְכוּ'** - הצלחת הלימוד תלויה ברצון ובקשר לדבר הנלמד. **לְבַרֵּר אֶת הַרְצוֹן** - לברור מתוך הרצון את הצדדים הרעים שבו ולהתנתק מהם. **מְרֻדוֹת** - מוסר, הכנעה [הערת הרב צבי יהודה קוק]. **שֶׁלֹּא יִפְחַד** - שלא יפחד ויתייאש מלעשות תשובה. **שֶׁנִּעֲשָׂו אֶצְלוֹ יוֹתֵר מְרַגְשִׁים** - שהרגיש בהם אחר שהתעורר לשוב בתשובה. **נִרְדָּף מִפְּנֵי זַעַף הַטִּבֵּעַ הַגָּס** - מוטרד ממרוצת החיים.

חֲרָדָה - תחושת הריחוק וחוסר הביטחון מחדדת לאדם את המשמעות ואת תחושת הביטחון שבקרבָה לקב"ה. **בְּשִׁרְטוּטֵי הַפְּנִים** - הבעת הפנים של האדם, 'חכמת הפרצוף'. **בְּכַתֵּב הַיָּד** - כעין גרפולוגיה. **וְלִפֵּי יְחוּסוֹ אֶל הַנּוֹשָׂא** - לפי היחס של החטא לעניין שבו האדם עוסק. **לְאִשֶּׁר יִבְיטוּ בְּעֵינָיו בְּהִירוֹת** - לאדם בעל מדרגה רוחנית שניחן ביכולת ראייה כזו. **הַרְצוֹן לְטוֹבָה וְלִקְדוּשָׁה** - הרצון לדברים טובים ולעניינים שבקדושה. **אִין הַחֲכָמָה עוֹלָה וְכוּ'** - הצלחת הלימוד תלויה ברצון ובקשר לדבר הנלמד. **לְבַרֵּר אֶת הַרְצוֹן** - לברור מתוך הרצון את הצדדים הרעים שבו ולהתנתק מהם. **מְרֻדוֹת** - מוסר, הכנעה [הערת הרב צבי יהודה קוק]. **שֶׁלֹּא יִפְחַד** - שלא יפחד ויתייאש מלעשות תשובה. **שֶׁנִּעֲשָׂו אֶצְלוֹ יוֹתֵר מְרַגְשִׁים** - שהרגיש בהם אחר שהתעורר לשוב בתשובה. **נִרְדָּף מִפְּנֵי זַעַף הַטִּבֵּעַ הַגָּס** - מוטרד ממרוצת החיים.

חֲרָדָה - תחושת הריחוק וחוסר הביטחון מחדדת לאדם את המשמעות ואת תחושת הביטחון שבקרבָה לקב"ה. **בְּשִׁרְטוּטֵי הַפְּנִים** - הבעת הפנים של האדם, 'חכמת הפרצוף'. **בְּכַתֵּב הַיָּד** - כעין גרפולוגיה. **וְלִפֵּי יְחוּסוֹ אֶל הַנּוֹשָׂא** - לפי היחס של החטא לעניין שבו האדם עוסק. **לְאִשֶּׁר יִבְיטוּ בְּעֵינָיו בְּהִירוֹת** - לאדם בעל מדרגה רוחנית שניחן ביכולת ראייה כזו. **הַרְצוֹן לְטוֹבָה וְלִקְדוּשָׁה** - הרצון לדברים טובים ולעניינים שבקדושה. **אִין הַחֲכָמָה עוֹלָה וְכוּ'** - הצלחת הלימוד תלויה ברצון ובקשר לדבר הנלמד. **לְבַרֵּר אֶת הַרְצוֹן** - לברור מתוך הרצון את הצדדים הרעים שבו ולהתנתק מהם. **מְרֻדוֹת** - מוסר, הכנעה [הערת הרב צבי יהודה קוק]. **שֶׁלֹּא יִפְחַד** - שלא יפחד ויתייאש מלעשות תשובה. **שֶׁנִּעֲשָׂו אֶצְלוֹ יוֹתֵר מְרַגְשִׁים** - שהרגיש בהם אחר שהתעורר לשוב בתשובה. **נִרְדָּף מִפְּנֵי זַעַף הַטִּבֵּעַ הַגָּס** - מוטרד ממרוצת החיים.

חֲרָדָה - תחושת הריחוק וחוסר הביטחון מחדדת לאדם את המשמעות ואת תחושת הביטחון שבקרבָה לקב"ה. **בְּשִׁרְטוּטֵי הַפְּנִים** - הבעת הפנים של האדם, 'חכמת הפרצוף'. **בְּכַתֵּב הַיָּד** - כעין גרפולוגיה. **וְלִפֵּי יְחוּסוֹ אֶל הַנּוֹשָׂא** - לפי היחס של החטא לעניין שבו האדם עוסק. **לְאִשֶּׁר יִבְיטוּ בְּעֵינָיו בְּהִירוֹת** - לאדם בעל מדרגה רוחנית שניחן ביכולת ראייה כזו. **הַרְצוֹן לְטוֹבָה וְלִקְדוּשָׁה** - הרצון לדברים טובים ולעניינים שבקדושה. **אִין הַחֲכָמָה עוֹלָה וְכוּ'** - הצלחת הלימוד תלויה ברצון ובקשר לדבר הנלמד. **לְבַרֵּר אֶת הַרְצוֹן** - לברור מתוך הרצון את הצדדים הרעים שבו ולהתנתק מהם. **מְרֻדוֹת** - מוסר, הכנעה [הערת הרב צבי יהודה קוק]. **שֶׁלֹּא יִפְחַד** - שלא יפחד ויתייאש מלעשות תשובה. **שֶׁנִּעֲשָׂו אֶצְלוֹ יוֹתֵר מְרַגְשִׁים** - שהרגיש בהם אחר שהתעורר לשוב בתשובה. **נִרְדָּף מִפְּנֵי זַעַף הַטִּבֵּעַ הַגָּס** - מוטרד ממרוצת החיים.

חֲרָדָה - תחושת הריחוק וחוסר הביטחון מחדדת לאדם את המשמעות ואת תחושת הביטחון שבקרבָה לקב"ה. **בְּשִׁרְטוּטֵי הַפְּנִים** - הבעת הפנים של האדם, 'חכמת הפרצוף'. **בְּכַתֵּב הַיָּד** - כעין גרפולוגיה. **וְלִפֵּי יְחוּסוֹ אֶל הַנּוֹשָׂא** - לפי היחס של החטא לעניין שבו האדם עוסק. **לְאִשֶּׁר יִבְיטוּ בְּעֵינָיו בְּהִירוֹת** - לאדם בעל מדרגה רוחנית שניחן ביכולת ראייה כזו. **הַרְצוֹן לְטוֹבָה וְלִקְדוּשָׁה** - הרצון לדברים טובים ולעניינים שבקדושה. **אִין הַחֲכָמָה עוֹלָה וְכוּ'** - הצלחת הלימוד תלויה ברצון ובקשר לדבר הנלמד. **לְבַרֵּר אֶת הַרְצוֹן** - לברור מתוך הרצון את הצדדים הרעים שבו ולהתנתק מהם. **מְרֻדוֹת** - מוסר, הכנעה [הערת הרב צבי יהודה קוק]. **שֶׁלֹּא יִפְחַד** - שלא יפחד ויתייאש מלעשות תשובה. **שֶׁנִּעֲשָׂו אֶצְלוֹ יוֹתֵר מְרַגְשִׁים** - שהרגיש בהם אחר שהתעורר לשוב בתשובה. **נִרְדָּף מִפְּנֵי זַעַף הַטִּבֵּעַ הַגָּס** - מוטרד ממרוצת החיים.

חֲרָדָה - תחושת הריחוק וחוסר הביטחון מחדדת לאדם את המשמעות ואת תחושת הביטחון שבקרבָה לקב"ה. **בְּשִׁרְטוּטֵי הַפְּנִים** - הבעת הפנים של האדם, 'חכמת הפרצוף'. **בְּכַתֵּב הַיָּד** - כעין גרפולוגיה. **וְלִפֵּי יְחוּסוֹ אֶל הַנּוֹשָׂא** - לפי היחס של החטא לעניין שבו האדם עוסק. **לְאִשֶּׁר יִבְיטוּ בְּעֵינָיו בְּהִירוֹת** - לאדם בעל מדרגה רוחנית שניחן ביכולת ראייה כזו. **הַרְצוֹן לְטוֹבָה וְלִקְדוּשָׁה** - הרצון לדברים טובים ולעניינים שבקדושה. **אִין הַחֲכָמָה עוֹלָה וְכוּ'** - הצלחת הלימוד תלויה ברצון ובקשר לדבר הנלמד. **לְבַרֵּר אֶת הַרְצוֹן** - לברור מתוך הרצון את הצדדים הרעים שבו ולהתנתק מהם. **מְרֻדוֹת** - מוסר, הכנעה [הערת הרב צבי יהודה קוק]. **שֶׁלֹּא יִפְחַד** - שלא יפחד ויתייאש מלעשות תשובה. **שֶׁנִּעֲשָׂו אֶצְלוֹ יוֹתֵר מְרַגְשִׁים** - שהרגיש בהם אחר שהתעורר לשוב בתשובה. **נִרְדָּף מִפְּנֵי זַעַף הַטִּבֵּעַ הַגָּס** - מוטרד ממרוצת החיים.

חֲרָדָה - תחושת הריחוק וחוסר הביטחון מחדדת לאדם את המשמעות ואת תחושת הביטחון שבקרבָה לקב"ה. **בְּשִׁרְטוּטֵי הַפְּנִים** - הבעת הפנים של האדם, 'חכמת הפרצוף'. **בְּכַתֵּב הַיָּד** - כעין גרפולוגיה. **וְלִפֵּי יְחוּסוֹ אֶל הַנּוֹשָׂא** - לפי היחס של החטא לעניין שבו האדם עוסק. **לְאִשֶּׁר יִבְיטוּ בְּעֵינָיו בְּהִירוֹת** - לאדם בעל מדרגה רוחנית שניחן ביכולת ראייה כזו. **הַרְצוֹן לְטוֹבָה וְלִקְדוּשָׁה** - הרצון לדברים טובים ולעניינים שבקדושה. **אִין הַחֲכָמָה עוֹלָה וְכוּ'** - הצלחת הלימוד תלויה ברצון ובקשר לדבר הנלמד. **לְבַרֵּר אֶת הַרְצוֹן** - לברור מתוך הרצון את הצדדים הרעים שבו ולהתנתק מהם. **מְרֻדוֹת** - מוסר, הכנעה [הערת הרב צבי יהודה קוק]. **שֶׁל**



ביאורים

בפרק זה עוסק הרב קוק בכוח המרכזי בנפש האדם והוא הרצון. כמו כן הרב קוק מברר באיזו מידה הרצון הוא משמעותי בתהליך התשובה.

מהות התשובה היא לראות את הטוב שטמון באדם ולא את מעשיו הרעים. הנחת היסוד של התשובה היא האמון באדם וביכולתו להשתנות אם רק יבחר בטוב.

האדם מתרשם בדרך כלל מהמעשים החיצוניים של האחר. הוא רואה את מעשיו הרעים וחושב שהדבר מעיד על אופיו הרע. כך גם האדם מביט על הקלוקלים שיש בעולם ומגיע למסקנה שהעולם הוא מקום מקולקל.

אדם שהתשובה וההתקדמות הרוחנית מעסיקות אותו ללא הרף, מסתכל בצורה שונה על המציאות.

התשובה מלמדת אותו שאפשר לשנות את המציאות. הוא יודע שמה שנראה לנגד עיניו היא מציאות בר חלוף. כמו שהוא הסתכל על עצמו ועל עבירותיו כדבר הניתן לשינוי, כך בני האדם והעולם כולו יכולים להשתנות ולעשות תשובה.

המבט של האדם שעשה תשובה נעשה אצילי יותר. המילה אצילות נגזרת מהמילה 'אצלו'. אדם אציל כביכול נמצא ליד הקב"ה ומסתכל מאותה עמדה על העולם. מבטו מחובר למבט האלוהי המלא אמון במציאות, למבט האבהי האוהב שיודע שבבן שלו, למרות כל מעשיו הרעים, ישנה נקודת טוב שאותה צריך לגלות.

מבטו האציל של בעל התשובה מתבטא בשני אופנים:

הוא מביט כך על עצמו. הוא יודע שהרצון שלו יכול להרים אותו לגבהים. מאחר שהוא נמצא קרוב לקב"ה, גם הרצון שלו מקבל כוחות והוא מסוגל לעשות דברים שמעבר ליכולת האנושית הרגילה.

הוא מביט כך גם על העולם. הוא יודע שאפשר לתקן את העולם אם רק נכוון את רצונות בני האדם למקום טוב, למקום שבו הם יגלו את נקודת הטוב שבתוכם ולא יתעסקו בדברים שוליים.

איך מגלים את הטוב שמסתתר בפנים? על ידי הרצון. הרצון הוא הדבר היסודי ביותר בנפש. כל הכישרונות של האדם ויכולותיו מבטאים את הרצון שלו. אם האדם רוצה להיות טוב - ישתמש בכישרונות לטובה. ואם חלילה רוצה לסור מדרך הטוב - כישרונותיו יעזרו לו ללכת בדרך זו.

ככל שיהיו יותר בעלי תשובה עם מבט כזה שמאמין בטוב שקיים בבני אדם - העולם יהיה מתוקן יותר. יהיו פחות ציניות וזלזול ויותר אמון בבני האדם שמסוגלים להפוך את חייהם לטובה.

באדם ישנם רצונות שונים שמתרוצצים בקרבו. איך יידע האדם אחרי איזה רצון ללכת? לשם כך יש צורך להבחין בין הרצון ששייך רק לי לבין רצונות שקיימים בי ומושפעים מהסביבה ומלחץ חברתי. הרצון שרוצה לגלות את הטוב שבתוכי הוא הרצון האמיתי שלי ואותו התשובה מביאה לידי ביטוי.

הרחבות

חשיבות הרצון

שְׁהֲרָצוֹן הַטוֹב הוּא הַכֹּל, וְכָל הַכִּשְׁרוֹנוֹת שֶׁבְּעוֹלָם אֵינָם אֶלָּא מְלוּאָיו. ברצונו של האדם תלוי האם הוא יעשה מעשים טובים או חלילה רעים. יכול להיות אדם עם כישרונות רבים, אך אין זו מעלה אם הוא משתמש בהם לרעה. הרצון הטוב הוא שנותן משמעות לכישרונות של האדם כיוון שהרצון יקבע לאיזו מטרה האדם ישתמש בכישרונותיו. "בתפיסה האמתית צריך לראות את הכישרון כאמצעי ולא כמטרה, שהרי הכישרון אינו אלא כלי המסייע לאדם לגלות את רצונו. יתר על כן, טיבו של הכישרון נקבע בסופו של דבר לפי הרצון, האם יהיה הכישרון גורם בונה או חלילה טיבה לחורבן" (הרב יעקב פילבר בהקדמתו לאורות התשובה).

שאלות לדין

- א. איך ניתן לומר ש'הרצון הטוב הוא הכל', והרי יש רצוי ויש מצוי?
- ב. כיצד הרצון הטוב מהפך את כל החיים והמציאות?

פרק ט

עֵרָה הֲרָצוֹן הַמִּתְגַּלֶּה עַל יְדֵי הַתְּשׁוּבָה

א. קְבִיעוֹת הַמִּחְשְׁבָה שֶׁל הַתְּשׁוּבָה הֵיא מְיֻסְדָּת אֶת אֶפְיוֹ שֶׁל הָאָדָם עַל יְסוּד הָאֲצִילוֹת¹, יְסוּד הָאֹפִי וְהוּא סוֹפֵג אֶז תְּמִיד אֶל תּוֹכוֹ רוּחַ עֲדִין, וּמַעֲמִידָתוֹ הֵיא בְּזָה עַל הַבְּסִיס הַרוּחָנִי בְּחִיִּים וּבְמִצִּיאוֹת.

הַתְּשׁוּבָה הַשְּׂרוּיָה בְּלֵב תְּמִיד, מוֹדָאֵת לְאָדָם אֶת הָעֵרָה הַגְּדוֹל שֶׁל הַחִיִּים הַרוּחָנִיִּים, וְהִיֶּסוּד הַגְּדוֹל, שֶׁהֲרָצוֹן הַטוֹב הוּא הַכֹּל², וְכָל הַכִּשְׁרוֹנוֹת שֶׁבְּעוֹלָם אֵינָם אֶלָּא מְלוּאָיו, נַעֲשֶׂה תִכְן מְטַבֵּעַ בְּנַפְשׁוֹ עַל יְדֵי אֹר הַתְּשׁוּבָה הַקְּבוּעַ בּוֹ, וּמְמִילָא חַל עָלָיו שֶׁפֶע גְּדוֹל שֶׁל רוּחַ הַקִּדְשׁ בְּתִדְרוּת, וְרָצוֹן נִשְׁגָּב בְּקִדְשָׁה, לְמַעַלָּה מִהַמְּדָה הַקְּבוּעָה³ שֶׁל בְּנֵי אָדָם וְגִילִים, הוֹלֵךְ וּמְתַגַּבֵּר בּוֹ, וְהוּא בָּא לְהַפְּיֵר אֶת הַטוֹב הָאֲמִתִּי שֶׁל הַהֲצִלְחָה הַגְּמוּרָה שֶׁאֵינָה תְּלוּיָה פִי אִם בְּאָדָם עֲצֻמוֹ, וְלֹא בְּשׂוֹם תְּנַאי חִיצוֹנִי, וְהוּא רַק הֲרָצוֹן הַטוֹב⁴. וְהִצְלָחָה זוֹ הֵיא הָאֲשֶׁר הַגְּדוֹל מְכַל אוֹצְרוֹת וּסְגוּלוֹת, וְרַק הֵיא מְאֻשְׁרֵת אֶת כָּל הָעוֹלָם וְאֶת כָּל הַמְּצִיאוֹת. כִּי הֲרָצוֹן הַטוֹב, הַשְּׂרוּיָה בְּנִשְׁמָה תְּדִיר, מְהַפֵּךְ הוּא אֶת כָּל הַחִיִּים וְהַמְּצִיאוֹת לְטוֹבָה⁵, וּמְתוֹךְ הַעֵין הַטוֹבָה, שֶׁהוּא מְבִיט אֶז עַל יְדָה בְּאֲמַתֵּת הַמְּצִיאוֹת, פּוֹעֵל הוּא עַל הַמְּצִיאוֹת וְעַל אֲרָחוֹת הַסְּבוּף שֶׁבְּחִיִּים שֶׁיֵּצְאוּ מְכֻלָּל קְלֻקּוֹלָם, וְהַכֹּל פּוֹרֵחַ וְחִי בְּאֲשֶׁר, מְתוֹךְ הַעֲשָׂר וְהַשְּׂבַע הַנִּשְׁמָתִי שֶׁבְּרָצוֹן הַטוֹב. וְתוֹרָה זוֹ, שֶׁכָּל שְׂאֵלוֹת הָעוֹלָמִים תְּלוּיוֹת רַק בְּרָצוֹן הַטוֹב, מְתַפְּשֵׁטֶת בְּעוֹלָם עַל יְדֵי מְרִי דְתִיבְתָא⁶, שֶׁתִּכְן הַתְּשׁוּבָה הֵיא מְשַׁאֵת נַפְשָׁם הַתְּדִירָה. וּמְתוֹךְ כֵּן הוֹלֵךְ, בְּאֲמַת, הֲרָצוֹן וְנַעֲשֶׂה עֲדִין וְטוֹב, וְהָעוֹלָם הוֹלֵךְ וּמְתַבַּסֵּם⁷.

הֲרָצוֹן הַבֵּא מְכַחָה שֶׁל הַתְּשׁוּבָה הוּא הֲרָצוֹן הַעֲמוּק שֶׁל עֲמֻק הַחִיִּים, לֹא הֲרָצוֹן הַשְּׂטַחִי שֶׁהוּא תוֹפֵס רַק אֶת הַצְּדִדִּים הַרְּפִים וְהַחִיצוֹנִים שֶׁל הַחִיִּים⁸, כִּי אִם אוֹתוֹ הֲרָצוֹן שֶׁהוּא הַגֵּרְעִין הַיִּתְרָה פְּנִימִי לְיֶסוּד הַחִיִּים, וְהֵרִי הֵיא הַעֲצֻמִּיּוֹת הַגְּמוּרָה שֶׁל הַנִּשְׁמָה. וּמְתוֹךְ שֶׁהֲרָצוֹן קְבוּעַ לְטוֹבָה עַל יְדֵי עֲמֻקָּה שֶׁל תְּשׁוּבָה⁹, נִקְבַּע הַטוֹב בְּאֲמַתֵּתָהּ שֶׁל הַנִּשְׁמָה וּמְהוּתָהּ, וּמְמִילָא כָּל הַהִמְשָׁכוֹת הַתּוֹלְדִתִּיּוֹת¹⁰, כָּל זֶרַע שֶׁבַּעַל תְּשׁוּבָה שֶׁל אֲמַת מְבִיא לְעוֹלָם, נִשְׁאָב אֹר הַחִיִּים שֶׁלָּהֶם מִיֶּסוּד הַטוֹב. וְהֵם הֵם¹¹ בְּעַלֵּי הַנִּשְׁמוֹת הַמְּאִירוֹת, שֶׁהָאוֹר הָאִידֵאלִי שֶׁל הַקִּדְשָׁה הַעֲלִיּוֹנָה סְפוּג בְּהוֹ.

¹ יְסוּד הָאֲצִילוֹת - עולם פנימי ועמוק, קרבת אלוהים. **מַעֲמִידָתוֹ הֵיא בְּזָה עַל הַבְּסִיס הַרוּחָנִי** - מעניקה לו יציבות רוחנית. **הֲרָצוֹן הַטוֹב הוּא הַכֹּל** - הוא עיקר הבריאה. **לְמַעַלָּה מִהַמְּדָה הַקְּבוּעָה** - מעבר למה שמצוי אצל אנשים רגילים. **הוּא רַק הֲרָצוֹן הַטוֹב** - הטוב האמיתי הוא הרצון הטוב. **מְהַפֵּךְ הוּא וְכו'** - על ידי השפעה לסביבה ועל ידי השפעה סגולית. **מְרִי דְתִיבְתָא** - בעלי תשובה, אנשים שתכונת חייהם היא התשובה. **מְתַבַּסֵּם** - מתקן, מתנעם, משתכלל [הערת הרב צבי יהודה קוק]. **תוֹפֵס וְכו'** - מתאוה לדברים חיצוניים. **עֲמֻקָּה שֶׁל תְּשׁוּבָה** - תשובה עמוקה. **הַהִמְשָׁכוֹת הַתּוֹלְדִתִּיּוֹת** - ילדיו, ובכלל זה השפעותיו, כל מעשיו, דיבוריו וכו'. **וְהֵם הֵם** - תולדותיו.





ביאורים

התשובה משנה את נקודת מבטו של האדם. הוא רואה את היכולת הטמונה בו ולא נכנע למה שהוא רואה על פני השטח. הוא יודע שהרצון יכול לשנות מציאות. בפסקה הקודמת למדנו שנקודת מבט זו גורמת לאדם להסתכל כך כלפי עצמו וכן כלפי העולם כולו. כאן בפסקה ב הרב קוק מוסיף שאפשר להביט בצורה זו גם על ההיסטוריה. ההיסטוריה כולה מונעת על ידי רצונו של הקב"ה להביא את העולם לתשובה ולגאולה. אנו רואים במהלך ההיסטוריה עליות ומורדות, זמני פריחה ותקופות שמד ורדיפות. בעל התשובה מביט על ההיסטוריה במבט אציל. הוא יודע גם שתקופות קשות אינם פגמים מהותיים בהיסטוריה שלא ניתנים לתיקון, אלא הם כמו קמטים בבגד שניתן ליישרם. כל אירוע שנראה בעינינו עכשיו כרע - אם נביט עליו במבט כולל, כחלק ממהלך היסטורי, נראה שהוא גרם לטוב להופיע. כמו שאדם החוזר בתשובה רואה איך אירועים לא טובים שהתרחשו בחייו הובילו אותו למקום הטוב שבו הוא נמצא היום. לכן הרב קוק כותב בפסקה ג שהתשובה מביאה רפואה לעולם כולו. הקלקול והרוע נובעים מחוסר איזון בין הכוחות הנמצאים במציאות ומהעדפת ערך אחד על משנהו. כמו אדם שקיבל כאב בטן משום שאכל יתר על המידה ביחס לגופו. התשובה לא מתעסקת בסימפטומים של הקלקול, אלא עוסקת בטיפול בשורש. שורש הקלקול נובע מרצון שאינו מכוון למקום טוב. התשובה מכוונת את הרצון ומביאה אותו למקום גבוה ואלוהי, ואז ממילא הרוע והשחיתות ייעלמו כאשר לא יהיה רצון להזיק.

אך ייתכן שגם בעל התשובה יודקק לרפואה [פסקה ד]. לפני שהוא התחיל את מסלול התשובה היו לו חלומות ורצונות, כעת, כשהוא בתהליך התשובה, אין הוא יכול לממשם מכיוון שהדבר נוגד את תהליך התשובה. נמצא שגם רצונו האישי של בעל התשובה נהיה רפוי וזקוק לרפואה. אך כאשר ישלים את תשובתו מאהבה, ורצונו יתאחד עם רצון ה', הוא יוכל לממש את רצונותיו בקדושה ובטרה.

הרחבות

המבט הנכון על החיים

גילויי חיים מקוטעים מתגלים בכל דור והשלמתם באה במרוץ כל הדורות. לפעמים אנו תמהים על הדרך שבה מנהיג הקב"ה את עולמו. תמיהות אלו מתעוררות בין דבברים הקורים לנו באופן פרטי, ובין דבברים הקורים בכלל העולם. שאלות אלו נובעות מכך שאנו רואים רק 'קטעי חיים' - אנו מתבוננים על המציאות הנוכחית כעומדת בפני עצמה, ולא כחלק ממהלך שלם שהקב"ה מוביל. כאשר מסתכלים על 'מרוץ כל הדורות' מגלים שגם מה שנראה בעינינו כרע, הוא בעצם חלק מתהליך שלם שהוביל בסופו של דבר לטוב.

הגמרא אומרת [פסחים ג]. שבעולם הזה מברכים ברוך דיין האמת על בשורות רעות, ובעולם הבא על בשורות רעות מברכים הטוב והמטיב. הצל"ח מסביר שבעולם הזה מברכים ברוך דיין האמת כיוון שהאדם סבור שבאמת מה שקרה הוא רע. אך לעתיד לבוא יברך הטוב והמטיב כי הוא יראה למפרע איך הכול היה לטובה [פסחים שם].

שאלות לדיון

- א. מדוע התשובה נמשלת רבות לרפואה?
- ב. לפי דברי הרב קוק, כיצד ניתן להתעלות דווקא משעות משבר בחיים?

ג. אפק ההבטה - מתרחב על ידי התשובה. היסוד הרצוני האידיאלי מתארגן ומתפשט, מראש מקדמי תבל - והולך ומקיף עד אחרית, עד סוף כל הדורות. ומתוך גדלו וארכו, רחבו, רימו וְעִמְקוֹ, שֶׁל מִבְּט חוֹדֵר זֶה, מִתְגַּלֶּה הַטּוֹב וְהַחֲסֵד הָאֱלֹהִי בְּאִמְתָּתוֹ, וְהַחֲיִים הַפְּרָטִיִּים וְהַכְּלָיִים הוֹלְכִים וְמִתְפַּסְּסִים עַל יְסוֹד הַיִּשׁוּר הַגָּמוּר. הַפְּגִימּוֹת, הַנְּרָאוֹת בְּסִדְרֵי הַחֲיִים, נִעְשׂוֹת מְפֹרָת בְּתוֹר קְמִטִים הַמְתִּישְׁרִים וְהַמְתַּשְּׁטִים, בְּגִדְל הַחֲיִים שֶׁל הַרְצוֹן הַטּוֹב, הַשׁוֹטֵף כְּנֶהָר גְּדוֹל מְאֹד לְמִשְׁךְ דּוֹרוֹת וְתַקִּיפוֹת, שֶׁרַק גְּלוּנֵי חֲיִים קְטַעִיִּים מִתְגַּלִּים בְּכָל דּוֹר מִיְחַד וְהַשְּׁלֵמָתָם בְּאֵה בְּמֵרוֹץ כֹּל הַדּוֹרוֹת, שֶׁהַרְצוֹן הַחוֹדֵר וְהַמְקִיף שֶׁל הַתְּשׁוּבָה מְבִיא לְכֻלָּם חֲיִים, שְׁלֹם וּבְרָכָה מְלֵאָה עֲדָנִים. בְּהַגְלוֹתוֹ מִתְגַּלֶּה, שֶׁהָאִשׁוּר וְהַעֲלִיזָה הַצּוֹדֵקֶת קוֹבְעִים אֶת מְקוֹמָם מִתְחַלְתּוֹ וְיַמְעָקְרוּ, וְכֵן מֵה שֶׁהָיָה נִרְאָה לְמַצְעָר, וְכֵן מֵה שֶׁהָיָה מִן הַפְּעוּר בְּעֵבֶר, - מִתְגַּלֶּה שֶׁרַק הוּד וְגִדְל הוּא מְלֵא בְּתוֹר חֶלֶק מִהַגְּדֵלָה הַעֲלִיּוֹנָה שֶׁל הַתְּקִדְמוֹת הַתְּשׁוּבָה.

ג. יסוד התשובה הרי הוא מביא רפואה לעולם כולו ממש. זרם הרצון גומר את פעלתו בתקף דוקא על ידי צאתו מהלחץ. בעלי תשובה ממשיכין בחילא יתירא את עז החיים ממקור הטוב. המעשים והברואים כלם פלולים בהיותם עם אמיז הרצון המתגלם באדם בזיו תפארתו. נדחפים הם היסודות, הפחות והתולדות אל כל רוח. מי משיב בהם אור חיים שיטה וסדר, להפריח טוב, לסור ממוקש רע? - הרצון הנעלה. עז המוסר המאיר מהאספקלריא של מעלה. בגלוי דעת של גוי קדוש, נעשים המעשים כלם אגדה אחת לעשות את רצון הפולחן הקדוש הגבנה במשפט והנקדש בצדקה.

ד. רפיון רצון, הבא מתוך השקוע התדירי בתשובה, אף על פי שהוא חלשה גופנית ונפשית, שהיא צריכה רפואה, מכל מקום יש בה גם כן הרבה מן העדינות והאצילות, המזככת את הרוח, ועל כל פשעיה תכסה אהבה.



אפק ההבטה - רוחב ההשקפה על המציאות. **היסוד הרצוני האידיאלי** - המגמה האלוהית שבבריאה. **מראש מקדמי תבל** - קודם בריאת העולם. **ומתוך גדלו וכו'** - בהסתכלות על המהלך הכולל ניכר הטוב האלוהי שחורז את המאורעות. **קמטים המתישרים ומתפשטים** - הנמשל: פגימות המתקנות על-ידי התשובה. **בהגלותו** - של המבט הרחב והעמוק. **למצער** - ייסורים המצערים. **חלק מהגדלה העליונה** - לקשיים ולנפילות יש תפקיד במהלך הכולל של התעלות המציאות. **זרם הרצון גומר את פעלתו בתקף וכו'** - הרצון מתגבר כאשר אדם לחוץ ויש מניעות כנגדו, וממילא הוא מוכרח לפעול בעוצמה. **בחילא יתירא** - בכוח רב. **פלולים בהיותם וכו'** - כולם תלויים בהתעלות האדם. **נדחפים הם וכו'** - הכוחות שבאדם (ובעולם) נוטים מטבעם אל כל כיוון רוחני שמופיע בעולם. **אספקלריא של מעלה** - הנבואה, הדרכת התורה. **בגלוי דעת** - כפי התרוממות המחשבה הישראלית. **נעשים המעשים כלם אגדה אחת** - כולם מכוונים למגמה אחת. **רפיון רצון** - לעתים התשובה מביאה לידי ייאוש וחולשה. **על כל פשעיה תכסה אהבה** - על אף החיסרון שנובע מהתשובה, היתרון שבה גובר.



ביאורים

צריך להשתדל מאוד שלא לגרום לשחיקת הרצון במהלך התשובה. איך עושים זאת? חוזרים בתשובה רק על הרע ונלחמים ברצון שלנו לעשות רע. הרצון לעשות טוב נשאר ועוד יקבל תוספת חיזוק אם נשקיע בהעצמת הטוב שנמצא בתוך הרע. למשל: כנס זו מידה אסורה. אך יש בה נקודה טובה והיא חוסר אדישות. אדם אדיש אינו כועס. אין לו שום מוטיבציה לתקן את העולם. לכן, מחד אנו צריכים להלחם בכעס ומאידך לחזק את נקודה הטובה שבה והיא האכפתיות לסובב אותנו. בדרך זו הרצון הטוב שבנו יקבל חיזוק ממקום לא צפוי, מהנקודה הטובה שבמעשה הרע. ובכך הזדון, המעשה הרע, יהפך לזכות.

הרצון משפיע גם על החוכמה וההבנה. ישנם שני סוגי חוכמות; רגילה ועליונה. החוכמה הרגילה, כמו פיזיקה, מגיעה רק מלימוד והשכלה. החוכמה העליונה, שהיא הבנת הנהגת ה' בעולם, מגיעה גם מהזדהות. יש בדברים שאפשר להבין רק אם אנחנו חלק מהקבוצה. אי אפשר לנתח תופעות כאשר אנחנו מביטים מבחוץ. חרש אינו יכול להבין קבוצת רוקדים. בעיניו הם תימהונים שמתנהגים מוזר. הוא אינו יכול להבין מה המוזיקה גורמת לאדם, אלא רק אם ישמע מוזיקה ויצטרף לריקוד. כך האדם אינו יכול להבין את הקשר הפנימי בין כל חלקי הבריאה אם הוא לא נעשה חלק ממנה. כאשר האדם עושה את רצון ה' הוא משתלב בהרמוניה של הטבע העושה את רצון ה'. כל בעלי החיים והצמחים נאמנים לתפקיד שהבורא נתן להם. כך האדם יכול להשיג חוכמה עליונה, דהיינו להבין את החוכמה של הבורא בבריאת היצורים. כאשר האדם חוטא הוא מנתק את עצמו מההרמוניה של הטבע. הוא משקיף מן הצד על היצורים ואינו יכול להבין לעומק את מקומם ואת תפקידם. כשאדם חוזר בתשובה הוא חוזר לעשות את רצון ה' ומשתלב בתזמורת הגדולה בעולם עם המנצח הכולל, ריבוננו של עולם.

בתשובה ישנם שני שלבים. השלב הראשון הוא 'סור מרע'. האדם מפסיק לעשות מעשים רעים. חייו עשירי המעשים הופכים לדלים עקב הפסקת מעשיו השליליים. בשלב השני, כאשר האדם התנקה, הוא מתחיל לעשות טוב. הוא מגלה כמה טוב טמון בו ואותו הוא מפתח. הוא מגלה שגם העבירות שעשה בעצם בנו את הרצון, ואותו רצון אדיר זה הוא מפנה עכשיו למעשים טובים. ומכאן חידוש מרעיש. ככל שהאדם עשה עבירות חמורות יותר ככונה תחילה, דהיינו במזיד, כך הם הופכים לזכויות גדולות יותר! הסיבה לכך היא שכדי לעשות מעשים רעים מאוד, כנגד מוסכמות חברתיות והמוסר הבסיסי, צריך רצון עצום. ככל שהמעשה רע יותר - האדם צריך רצון חזק יותר. כאשר האדם חוזר בתשובה הוא מסיר את המעשים הרעים אך משתמש ברצון העצום שבו לטובה. ולכן אנו מוצאים בעלי עבירות חמורות שהשתמשו בכוחם העצום לקדש שם שמים כאשר שבו בתשובה.

הרחבות

התשובה מהפכת את החטאים

המהפכת ממש את כל הַדְּוֹנוֹת לזְכוּיֹת. הגמרא אומרת "אמר ריש לקיש, גדולה תשובה שזדונות (עבירות במזיד) נעשות לו (לאדם על ידי התשובה) כשגגות שנאמר 'שובה ישראל עד ה' אליך כי כשלת בעוונתיך...' (הושע יד ב) אינני? והאמר (אכן? והרי אמר) ריש לקיש גדולה תשובה שזדונות נעשות לו כזכויות שנאמר 'ובשוב רשע מרשעתו ועשה משפט וצדקה עליהם הוא יחיה' (יחזקאל לג יט). לא קשיא (לא קשה) כאן מאהבה כאן מיראה" [יומא פו:]. הגמרא מביאה סתירה בדברי ריש לקיש - במקום אחד הוא אומר שזדונות נעשות לו כשגגות, ובמקום אחר הוא אומר שזדונות נעשות לו כזכויות. הגמרא מתרצת בכך שהדבר תלוי בסוג התשובה: תשובה מיראה הופכת את הזדונות לשגגות, ואילו התשובה מאהבה, שהיא תשובה עליונה יותר, הופכת את הזדונות לזכויות.

שאלות לדין

- האם הגדרת מהותם של הטוב והרע היא קבועה או שהיא משתנה מאדם לאדם?
- איך התשובה מהפכת את הזדונות לזכויות, והרי החטא כבר נעשה?

לרפואת גדעון בן ציפורה

ה. כְּשֶׁעוֹסְקִים בְּתִשְׁבּוּבָה צְרִיכִים לְהִגְדִיר בְּיוֹתֵר אֶת מְהוּתָם שֶׁל הַטּוֹב וְהָרַע, כְּדֵי שֶׁהַחֲרֻטָּה וְעִזּוּעַ הַרְצוֹן מִחַיִּיב לְשַׁלְּלָהּ וְיִפְלוּ רַק עַל הָרַע וְלֹא עַל הַטּוֹב. וְעוֹד יוֹתֵר, שֶׁצְרִיף לְבָרֵךְ אֶת הַטּוֹב הַנִּמְצָא בְּעִמְקֵי הָרַע וְלַחֲזֹק אוֹתוֹ - בְּאוֹתוֹ הַכַּחַ עֲצָמוּ שְׁבוּרָחִים מִן הָרַע, כְּדֵי שֶׁתְּהִיָּה הַתִּשְׁבּוּבָה כַּח פּוֹעֵל לְטוֹבָה, הַמְהַפֵּכֶת מִמַּשׁ אֶת כָּל הַדְּוֹנוֹת לְזְכוּיֹת^ו.

ו. הַחֲטָא סוֹתֵם אֶת הַהֲאָרָה שֶׁל הַחֲכֵמָה הָעֲלִיּוֹנָה, שֶׁדָּרָךְ גְּלוּיָה בָּא מִצַּד יַחַס הַהֲרֻמוֹנִיָּה הַמְתַּמְיָמָה שֶׁל הַנְּשִׁמָּה הַמְפְּקֶרֶת^ז אֶל כְּלָלִיּוֹת הַהוּיָה כְּלָה וּמְקוֹרָה הָעֲלִיּוֹן, שֶׁהוּא מְתַגַּלָּה בְּאוֹתוֹ הַצְּנוּר שֶׁל הַנְּשִׁמָּה, שֶׁהַדְּעָה וְהָרְצוֹן הֵם בּוֹ בְּאַחֲדוֹת מְחֻטָּבָה^ח. כָּל חֲטָא מְעַשֵּׂי קוֹרֵעַ הוּא אֶת הָאֲחֲדוֹת הָאִיִּדְאָלִית הַזֹּאת, מְעַמִּיד הוּא אֶת מְעַגְל הַחַיִּים מִחוּץ לָהּ, וְאֵין הַהוֹפְעָה הַמְפַּפָּה כְּמַעֲנֵן זֶה הוֹלֶכֶת שׁוֹב לְהַשְׁפִּיעַ לְאוֹתוֹ הַרְצוֹן הַמְחַלְלֵה, עַד אֲשֶׁר יִשׁוּב וְנָחַם, וְאוֹר הַתִּשְׁבּוּבָה, לְפִי עֵרֶךְ בְּהִירוֹת הַפְּרָתָה וְעִמְקֵי הַסְּכַמְתָּה, יִשְׁיב אֶת הַהֲרֻמוֹנִיָּה לְאִיתָנָה, "הַשִּׁיבָה לִי שִׁשׁוֹן יִשְׁעָךְ וְרוּחַ נְדִיבָה תִּסְמְכֵנִי".

ז. יֵשׁ חֲסָרוֹן בְּתַכּוּנַתָּה שֶׁל הַתִּשְׁבּוּבָה הַנְּמוּכָה^ט, שֶׁהִיא מְחַלֶּשֶׁת אֶת רְצוֹנוֹ שֶׁל הָאָדָם, וּפּוֹגְמֶת בְּזָה אֶת אִישִׁיתוֹ. וְחֲסָרוֹן זֶה מִתְמַלֵּא הוּא, כְּאֲשֶׁר בָּאָה מִחֻשְׁבֵּת הַתִּשְׁבּוּבָה לְגִמְרֵ בְּשׂוּלָה, שֶׁהִרִי הִיא מִתְאַחֲדָת אֲזֵ עִם הַתִּשְׁבּוּבָה הָעֲלִיּוֹנָה, שֶׁכָּל עֵקֶר כְּנִתָּה הִיא לֹא בְּהַחֲלֶשֶׁת הַרְצוֹן וּבְשִׁבְרֵת הָאִפִּי הָאִשִּׁי שֶׁל הָאָדָם כִּי אִם בְּאִמּוּץ רְצוֹנוֹ וְהַגְּבֵרַת הָעֵרֶךְ שֶׁל אִישִׁיתוֹ, וּמִתּוֹךְ כֶּן - הַדְּוֹנוֹת מִתְהַפְּכוֹת לְזְכוּיֹת, "וּבִשְׁבוֹב רָשָׁע מִרְשָׁעֲתוֹ וְעַשָּׂה מִשְׁפָּט וְצַדִּיקָה - עֲלֵיהֶם הוּא יִחְיֶה".

ח. הַתִּשְׁבּוּבָה נוֹטֶלֶת אֶת הַרְצוֹן, שֶׁכְּבָר נִתְגַּשֵּׁם בְּמַעֲשֵׂהוֹ וְקָנָה לוֹ כַּח הוּיָה שֶׁל גְּבוּרָה, עַד שֶׁשֶׁבֶר בְּעָזוֹ^י גַּם אֶת הַעֵז שֶׁל הַמוּסָר וְהָאִמּוּנָה, וּמְכַיֵּן שֶׁהָאוֹר הָאֱלֹהִי מִתְעוֹרֵר^י יָפָה, וְהָרְצוֹן נֶעְקָר מְעַקְרוֹ, אֵינְנו חוֹזְרִים לְתַהוֹ^י כִּי אִם פּוֹעֵל הוּא בְּעָזוֹ עַל יְסוֹדוֹ שֶׁל עוֹלָם לְהַטְבִּיעַ בְּהוּיָה כְּלָה רְצוֹן כְּבִיר לְאוֹר וְטוֹב, וְזִדְוֹנוֹת נַעֲשִׂים כְּזְכוּיֹת מִמַּשׁ.



המהפכת ממש וכו' - באמצעות הוצאת הטוב שנמצא בתוך הרע. **יחס ההרמוניה המתמימה של הנשמה המפקרת** - צריכה להיות התאמה בין הנשמה הפרטית לבין כללות המציאות ושוורשה. **שהדעה והרצון הם בו באחדות מחטבה** - בצניור זה, רצונו, רמתו המוסרית של האדם, מאוחד ומחובר עם ידיעותיו. **מעמיד הוא וכו'** - מנתק בין נשמת האדם להארת הקודש שזורמת במציאות. **המחלל** - שנפגם מקדושתו. **התשובה הנמוכה** - תשובה שטחית כדוגמת יראת העונש. **מחלשת את רצונו** - האדם מאבד את האמון בכוחותיו ובא לכלל ייאוש. **נתגשם במעשה** - בעשיית חטא ועוון. **ששבר בעזו** - כדי לחטוא צריך עוצמה של עזות. **האור האלהי מתעורר** - בתהליך התשובה. **והרצון נעקר** - הרצון לחטוא. **איננו חוזר לתהו** - עוצמות החיים של החטא אינן נאבדות לריק.



ביאורים

[פסקה ט] כאשר האדם חוטא - הוא יוצר 'כדור שלג' מתגלגל. הנפש לא הייתה חזקה דייה והאדם חטא. הוא עשה מעשה נגד רצון ה' ונגד הטבע שלו. המעשה הזה פגע במוטיבציה וברצון שלו להיות טוב ולעשות טוב. 'אני ממילא חוטא, אז למה אני עוד מתפלל ומקיים מצוות...'. האדם ממשיך להתדרדר ולחטוא. אך הוא לא נעצר כאן. האדם אינו יכול לחיות בתחושה שהוא חוטא, לכן הוא מפתח אידיאולוגיה בנוגע לעבירות שהוא עושה - שהן דבר טוב וראוי. סולם המושגים שלו מתעוות. עבירות מקבלות אצלו 'הכשר' ואילו מצוות נהפכות לדבר חשון ולא מוסרי. הכפור של השלג הקפיא אותו לגמרי משלהבת אהבת ה'. איך עוצרים את הכדור המתגלגל?

אם הנפש החלשה השפיעה על הרצון והרצון השפיע על החשיבה וצלילות הדעת, אנו צריכים ללכת בכיוון ההפוך. אנו צריכים לרומם את הדעת, ללמוד ולברר עד כמה הרע הוא נוראי, והעברות הם אסון לאומי ואישי. ומאידך, באיזו מידה המצוות הן מתוקות ומחיות. לראות בעיניים את ההבדל העצום בין הקלקול האיום של העבירות לעומת האור והנועם של המצוות. ככל שהאדם מחזיר זאת לשכלו - החשק שלו לעשות עבירות קטן והרצון העז שלו לעבוד את ה' גדל. הנפש של אותו חוטא, שאינה חזקה ועמידה, מקבלת חיזוק מכיוון הרצון האדיר לעשות את דבר ה'. עכשיו מצד אחד החטא מפתה, ומצד אחר הרצון להיות טוב מדברך ומעודד, כך הנפש נמצאת במצב מאוזן. במצב זה, הצימאון הטבעי בנפש לרוחניות ולקדושה - ינצח.

[פסקה י] תשובה שלמה היא לא רק כשהמעשים מתוקנים, אלא גם כשהרצון אדיר וחזק. אם האדם שב בתשובה אך נשאר סגור ולא מוציא את כוחותיו לפועל - תשובתו חסרה. התשובה של הימים הנוראים היא תשובה שגורמת לנו להיות מכונסים בעצמנו ומהורהרים על מעשינו הרעים. היא מרפאת אותנו מהקלקולים, אך הרצון לעשות ולצמוח נשאר מכונס ולא בא לידי ביטוי. היא התשובה מתרחשת ביום הכיפורים שבו אין לנו שום מפגש עם החיים. אנו ספונים בבתי הכנסת ומתנוונים מאוכל וממלאכה. זו תשובה מרוממת אך חסרה.

לא במקרה חג סוכות נחגג סמוך ליום הכיפורים. הוא משלים את תהליך התשובה. בסוכות אנו יוצאים לטבע, עם הסוכה וארבעת המינים הרעננים. כל כוחות החיים באים לידי ביטוי, והשמחה, שמחת התשובה, שרויה עלינו. זוהי תשובה שלמה!

הרחבות

° הקשר בין הידיעה לרצון

התשובה באה אחר בינה. משפט זה מבוסס על דברי הגמרא [מגילה יז]: האומרת שתיקנו בתפילת שמונה עשרה את בקשת התשובה ("השיבנו אבינו") לאחר בקשת הבינה ("אתה חונן") על פי הסדר בפסוק "ולבבו יבין ושב ורפא לו" [ישעיהו ו, י].

לפי דברי הרב קוק בפסקה שלפנינו, הבינה קודמת לתשובה כיוון שעל ידי ההבנה מה נחשב לטוב ומה נחשב לרע, מתעורר הרצון של האדם להיטיב את מעשיו. וכך כותב הרב קוק בספרו שמונה קבצים: "הידיעה הברורה מחוללת את הרצון... כל מה שמתברר יותר שהטוב הוא טוב באמת, כן הרצון מתגבר" [א קכו].

° ימי התשובה וחג הסוכות

שבים על כן ימים של שמחת קודש. ימים אלו הם ימי חג הסוכות שנאמר עליהם "זמן שמחתנו" ונצטוונו מהתורה לשמוח בהם "ושמחת בחגך" [דברים טז יד].

רעיון נוסף לקשר שבין חג הסוכות לימי התשובה שלפניו כתוב בפלא יועץ "ונתן לנו (הקב"ה) ראש השנה ויום הכיפורים לכפר בהם עוונותינו, ובאהבתנו וחמלתו כאב את בן, רצה לשמחנו מיגוננו ומצערנו שנצטערנו בימי התשובה ונתן לנו תכף את חג הסוכות וציוונו לשמוח בו" [ערך סוכה].

שאלות לדין

א. מה הקשר שבין ידיעות האדם לבין רצונותיו?

ב. בפרק זה עסק הרב קוק ברצון. מה התחדש לך בהבנת מהותו של הרצון?

לעילוי נשמת יחיאל יהודה בן שרגא פייבל הירש הכהן ז"ל

ט. כל חטא נובע מפגם ביכלת בנפש האדם. נחלשה הנפש, ואינה יכולה לעמוד נגד נטיית הרע שפיה. חסרון-יכלת זה, בצאתו אל הפעל, מחליש הוא את כח הרצון של הטוב, וחלישות הרצון מחוללת חלישות הידיעה והפרת הטוב מטשטשת.

התשובה באה אחר בינה°, כשפגמגירים את הפרת הטוב, הבאה בשלמותה גם עם הפרת הרע. "הרע מבחין את הטוב", כשעמק הרע נעשה ידוע ברעתו, מבהיק יותר עמק הטוב בטובו.

וכל מה שידעית הטוב מתבררת, והפגם, שגרם החטא להחשיף את הידיעה, הולך לו על ידי השבת הרצון ונטיות הנפש אל הטוב - מתעוררת על ידי ההפרה גם כן הנטייה לבסס את רצון הטוב ולהציל גם אותו מפגמו של החטא, והנפש אשר נחלשה מקבלת את טובה בזה להעמיד את נפילתה וילתקן את יכלתה שתהיה במלואה בתור יכלת לטוב, ועל ידי זה נעשית הבחירה חפשית באמת, ושקול הטוב נשקל הוא באין מפריע, וממילא כח-המושף הרוחני, שיש בכל נפש להפושף אל הטוב, פועל הוא להגביר את הכרעת הטוב ולהעמיד את סדרי החיים של היחיד והצבור כלם על המרפז של הטוב הגמור, שמלתו האחרונה היא - אור ד'.

י. התשובה, וכל ההליכות המעשיות שלה, עם הרוח הפלילית השולטת בעקרה בימים המיוחדים לתשובה°, עם גדל התועלת שלה לזכך את הנפשות, לעדן את הרוח ולטהר את המעשים מפגמים, היא מקרחת להיות סופגת° עמה איזו חלשה, שלא נמלט ממנה אפלו הגבור שבגבורים.

כשמשקמים את הרצון, כשכופפים את עז-החיים על ידי הסלידה הפנימית°, והנטייה לשוב מפל חטא, מתקמץ גם כן הרצון של הטוב, ועז החיים הטהורים מתחלש גם הוא. נמצא, האדם סוגל מטהרתו המוסרית חלשה פזאת, שסוגל חולה שהתרפא על ידי הזרמה אלקטריטית° חזקה, שאמנם גרשה את הארס שבמחלתו, אבל החלישה את הכח החי והבריא שבו. שבים, על כן, ימים של שמחת קדש°, של חדות הנפש, לקומם את הרצון הטוב ועז החיים הטהור. אז תהיה התשובה שלמה.

התשובה באה אחר בינה - (בסדר הברכות בתפילת שמונה עשרה). בתשובה הסדר הוא: הכרת הטוב, הנבחרת הרצון וחיזוק היכולת, הפוך מתהליך הקלקול. הרע מבחין את הטוב - באמצעות הכרת הרע - הטוב מובלט. ועל ידי חיזוק היכולת. מלתו האחרונה - תכליתו. בימים המיוחדים לתשובה - ימי אלול ועשרת ימי תשובה. סופגת - גונות, כוללת [הערת הרב צבי יהודה קוק]. הסלידה הפנימית - מן החטאים והקלקולים. הזרמה אלקטריטית - מכת חשמל. ימים של שמחת קדש - הכוונה לימי חג סוכות.